

Fikret USLUCAN

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof.

Giresun Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Giresun-TÜRKİYE
Giresun University, Faculty of Science and Literature, Department of Turkish Language and Literature, Giresun-TURKIYE

ORCID: 0000-0002-7163-0531
fikret.uslucan@giresun.edu.tr

Ülkü YILMAZ

Doktora Öğrencisi | PhD Candidate

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Giresun-TÜRKİYE
Giresun University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, Giresun-TURKEY

ORCID: 0000-0001-9396-5351
ulkuyilmaz67@gmail.com

Elif Şafak'ın Bit Palas Romanının Psikanalitik Açısından İncelenmesi*

Öz

“Elif Şafak'ın Bit Palas Romanının Psikanalitik Açısından İncelenmesi” adlı çalışmada edebiyat ve psikoloji biliminin birbirleriyle olan ilişkisini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu kapsamda incelememize konu olan romanın kahramanları psikoloji biliminin verilerinden faydalanılarak incelenmiştir.

Çalışmada yöntem olarak tek bir psikoloji okulunun verilerinden faydalanmak yerine incelediğimiz roman karakterlerinin özelliklerine ve sergiledikleri davranışlara göre birçok psikoloji okulunun teorilerinden faydalanılmıştır. Roman kişilerinin ruhsal durumunu eserden hareketle incelerken Sigmund Freud, Alfred Adler, C. G. Jung, Karen Horney, Theodor Reik, Alexis Carrel, Nihan Kaya gibi psikoloji biliminin önemli isimlerinin görüşlerinden faydalanılmış ve psikoloji bilimine ait terim ve kavramların açıklanması için Selçuk Budak'ın Psikoloji Sözlüğü'ne müracaat edilmiştir.

Gelişen ve değişen dünya ile beraber psikoloji literatürüne yeni giren kavram ve terimleri takip edebilmek için son yapılan bilimsel araştırmalar takip edilmiştir. Eserde tespit ettiğimiz istifleme, akran zorbalığı gibi psikolojik sorunlar bu araştırmalara dayanarak çözümlenmiştir.

Bit Palas romanında on katlı Bonbon Palas'ın yapılaş hikâyesi ve apartman sakinlerinin yaşantıları anlatılır. Roman karakterlerinin davranış ve tutumlarının eserden hareketle psikolojik verilerle açıklandığı çalışmada akran zorbalığı, obsesif kompulsif bozukluk, intihar eğilimi, manik-depresif, psikosomatik, genlerin insan üzerindeki etkisi, kendine kasıtlı zarar verme, çocuk-ebeveyn ilişkisinin birey psikolojisi üzerindeki etkisi, temizlik takıntısı, çöp ev gibi psikolojiye ait terim ve kavramların roman karakterleri aracılığıyla edebiyata konu edildiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, Psikoloji, Roman, Elif Şafak, Bit Palas.

A Psychoanalytical Analysis of Elif Şafak's Novel Bit Palas

Abstract

In the study titled "A Psychoanalytical Examination of Elif Şafak's Novel Bit Palas", it is aimed to reveal the relationship between literature and psychology. In this context, the heroes of the novel that is the subject of our review were examined using the data of psychology.

In the study, instead of using the data of a single psychology school, the theories of many psychology schools were used according to the characteristics of the novel characters we examined and their behaviors. While examining the mental state of the novel characters based on the work, the opinions of important names of psychology such as Sigmund Freud, Alfred Adler, C. G. Jung, Karen Horney, Theodor Reik, Alexis Carrel, Nihan Kaya were used and Selçuk Budak's Dictionary of Psychology was used to explain the terms and concepts of psychology. What has been applied for?

* Bu makale, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elif Şafak'ın Bit Palas Romanının Psikanalitik Açısından İncelenmesi adlı doktora seminerinden üretilmiştir.

The latest scientific research has been followed in order to follow the new concepts and terms that have entered the psychology literature along with the developing and changing world. Psychological problems such as hoarding and peer bullying that we identified in the work were resolved based on these researches.

In the novel Bit Palas, the construction story of the ten-storey Bonbon Palace and the lives of the residents of the apartment are told. In the study, where the behavior and attitudes of the novel characters are explained with psychological data based on the work, peer bullying, obsessive-compulsive disorder, suicidal tendencies, manic-depressive, psychosomatic, the effect of genes on people, intentional self-harm, the effect of the child-parent relationship on the individual psychology, obsession with cleanliness, garbage. It has been determined that terms and concepts related to psychology, such as home, are subject to literature through novel characters.

Keywords: Literature, Psychology, Novel, Elif Şafak, Bit Palas.

Giriş

Tarihin her döneminde yazarlar, sanatçılar, çevrelerinde yaşanan olaylara kayıtsız kalmamış ve görüp duyduklarını, gözlemediklerini eserlerinde malzeme olarak kullanmışlardır. İnsanı merkeze alan edebiyat; sosyoloji, psikoloji, tarih, teoloji gibi sosyal bilimlerin diğer dallarıyla yakın ilişki içindedir. Edebî eserin yazıldığı dönemin şartlarından, o dönemdeki genel toplumsal eğilimlerden ve sosyal hadiselerden etkilenmesi bu duruma zemin hazırlamaktadır.

Edebiyat ve psikoloji arasındaki ilişkinin bir çalışma / araştırma alanı olarak ortaya çıkıp ele alınması ve edebi eserlerdeki psikolojik unsurların saptanıp incelenmesi Sigmund Freud'la başlar. Freud, *hem sanat eserini hem de yazarı psikanalitik bir bakış açısıyla değerlendirir* (Emre, 2006, s. 291). Psikanalitik inceleme, *Freud'un insan psikolojisinde bilinç dışının rolü konusundaki görüşlerinden, ruben hasta kişileri tedavi etmek için geliştirdiği psikanaliz yönteminden ve edebiyatla ilgili olarak bizzat kaleme aldığı deneme ve incelemelerden doğmuş; 1920'li yıllardan bu yana edebiyat eleştirisinde çok yaygın bir şekilde uygulanmıştır* (Huyugüzel, 2018, s. 401).

Freud ile başlayan edebiyat-psikoloji ilişkisi ilerleyen yıllarda da devam ederek günümüze kadar ulaşır. Freud'un edebî eserden hareketle yazarın psikolojisine dair değerlendirmelere bu süreçte başka yaklaşımlar da eklenir. Psikolojinin edebiyata olan katkılarını Can Şen şu şekilde maddeleştirir:

1. Şair ve yazarlar, tıpkı psikanalizin edebi eserlerden yararlandığı gibi, eserlerini oluştururken psikanalizin verilerinden yararlanarak psikolojik olguları eserlerinde konu ya da fon olarak kullanabilirler.
2. Bir anlatı metninde yer alan kahramanların ruhsal durumları sanki gerçek insanlarmış gibi psikanaliz yardımı ile çözümlenebilir.
3. Bir şiirin temasını ya da fonunu oluşturan duygu ve düşünceler psikanaliz yardımıyla incelenebilir.
4. Bir şair ya da yazarın eserlerinden yola çıkılarak psikolojisi tespit edilebilir ya da yazarın psikolojisi hakkındaki bulgular kullanılarak eseri tahlil edilebilir (Şen, 2020, ss. 12-13).

Elif Şafak, yaşadığı çağın toplumsal yapısını ve sosyal olayların insanlar üzerindeki etkisini Bit Palas romanında yansıtmaktadır. Roman kurgusu içinde yer alan 1 Mayıs İşçi Bayramı, Türkiye'de bazı dönemler resmî bazı dönemler gayri resmî olmak üzere 1 Mayıs 1923 yılından beri kutlanmaktadır. Bu yönüyle sosyal bir olayı roman kurgusuna dahil eden yazar, insanların bu olaydan psikolojik olarak nasıl etkilendiğine eserinde yer vermiştir. Bunun yanı sıra eserde yan karakterler vasıtasıyla lohusa depresyonu, intihar, kaygı, takıntı, istifçilik gibi bu çağa ait psikolojik hastalıkları eserine konu ettiği görülmektedir.

1. Eserin Tanıtımı ve Özeti

Bit Palas (Şafak, 2020), Elif Şafak'ın ilk baskısı 2009 yılında yapılan ve Doğan Kitap'tan çıkan romanıdır. Eser, 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda yapılan gösteriler sırasında tutuklanan bir devrimcinin zihninde kurguladığı bir apartmanın ve burada yaşayan insanların hikâyesidir.

Roman kurgusu içinde yer alan ve romanda adı geçmeyen Anlatıcı / Ben, 1 Mayıs İşçi Bayramı'nda yürüyüş yapılmasına izin verilmemesi üzerine polis barikatını yarma teşebbüsünde bulunan grubun içinde yer aldığı için tutuklanan ve bir sene iki ay hapse mahkûm edilen bir devrimcidir.

Her zaman böceklerden rahatsız olan Anlatıcı / Ben, hapisane şartlarında bir de bitlerle karşılaşınca böcek fobisini yenmek için eseri kurgular. Yaşadığı gerçekle kurguladığı yalanı birleştirerek içinde bulunduğu kötü şartlardan bir nebze olsun sıyrılmayı amaçlar.

Roman boyunca ismi hiç telaffuz edilmeyen Anlatıcı / Ben, aslında yan yana dizilmiş on hücreden yedincisinde kalan bir mahkûmken zihninde kendini Bonbon Palas'ın 7 numaralı dairesinde oturan eşinden yeni boşanmış bir akademisyen olarak kurgular ve kendi bakış açısıyla apartmanın diğer dairelerinde oturan insanları anlatır. Bu noktadan bakılınca eser, gerçek ile kurgunun kesişimi bir apartman hikâyesi şeklinde okuyucuya sunulur.

Anlatıcı, apartmanda yaşayan insanları anlatmadan evvel Bonbon Palas'ın kendi hikâyesini anlatır. Bonbon Palas'ın hikâyesi, Bolşevik Devrimi'nden sonra Rusya'dan kaçan Agrıpına Fyodorovna Antipova ile kocası Pavel Pavloviç Antipov'un 1920 yılında İstanbul'a gelişiyle başlar. Kendi ülkelerinde her bakımdan müreffeh bir hayat yaşayan yeni evli çift, Türkiye'de çok zorlu şartlarda yaşamak zorunda kalır. Yaşadıkları zorluklara bir de yeni doğan bebeklerini toprağa vermenin üzüntüsü eklenince Fransa'ya Pavel Pavloviç'in kardeşinin yanına gitmeye karar verirler. Fransa'da kardeşinin desteğiyle rahat bir yaşama kavuşan Pavel Pavloviç, ruhsal olarak günden güne kötüye giden karısını bir kliniğe yatırır. Sonrasında genç ve güzel bir Fransız kızla birlikte yaşamaya başlar ve ondan bir de çocuk sahibi olur. Pavel Pavloviç, aralarında resmî nikâh olmamasına rağmen sevgilisi ve kızıyla beraber uzun yıllar boyunca aile hayatı yaşar. Karısının yattığı klinikten onun yeniden konuşmaya başladığını öğrendikten sonra Agrıpına Fyodorovna'yı sık sık ziyaret etmeye başlayan Pavel Pavloviç, eşinin İstanbul'u sayıklaması üzerine sevgilisini ve kızını terk ederek Agrıpına Fyodorovna ile beraber İstanbul'a gelir. Eşinin son günlerini mutlu geçirmesi için Bonbon Palas'ı yaptırır. Agrıpına Fyodorovna, bu evde iki yıl yaşadıkdan sonra hayata gözlerini yumar. Pavel Pavloviç de eşinden dört yıl sonra tam yüz yaşında vefat eder.

Bonbon Palas'ın 1 numaralı dairesinde Musa, karısı Meryem ve çocukları Muhammet yaşamaktadır. Meryem'in baskın karakteri zamanla Musa'yı sindirdiği için evde Meryem'in sözünün geçtiği bir hayat yaşamaktadırlar.

Tıp fakültesinde öğrenci olan Sidar, köpeği Gaba ile beraber Bonbon Palas'ın depodan bozma 2 numaralı dairesinde yaşamaktadır. Ailesinden ayrı yaşayan Sidar, uyuşturucu müptelası, sürekli zihninde intihar fikriyle dolaşan, içe dönük bir roman kişisidir.

Henüz on yaşlarındaiken birbirinden ayrılmak zorunda kalan ikiz kardeşler Cemal ve Celal, yıllar sonra birbirilerini bulduklarında ikisinin de mesleğinin kuaförlük olduğunu öğrenirler ve Bonbon Palas'ın 3 numaralı dairesini kuaför dükkânı olarak işletmek üzere kiralarlar. Farklı kültürlerde büyüyen iki kardeşten Celal, içe dönük, az konuşan biriyken gizli eşcinsel olan Cemal, dışa dönük, çok konuşan biridir. İki kardeşin birbirine zıt kişilikleri beraber yaşamalarını güçleştirir.

Bonbon Palas'ın 4 numaralı dairesinde oturan Ateşmicazoğulları anne, baba ve üç çocuktan oluşan kendi hallerinde yaşayan bir ailedir. Rüşvet aldığı gerekçesiyle memurluktan atılan Ziya Ateşmicazoğlu, emekli kimya öğretmeni olan eşi Zeren ile beraber bütün gününü evde geçirir. Ailenin kendine has kaygılı yapısı, insanlarla aralarına mesafe koymasına sebep olur. Evin oğlu Zekeriya, ergenlik döneminden itibaren ailesini üzecek ve utandıracak bir hayat yaşar. Ailesi onu düzelir umudu ile bir akraba kızıyla evlendirir. Ancak o, yine aynı yolda gitmeye devam eder. Evin büyük kızı Zeynep, abisinin aksine zekâsı ve çalışkanlığıyla ailesinin her zaman gurur duyduğu bir çocuktur. Ancak Zeynep'in yirmi iki yaşında geçirdiği sinir krizi sonrası aile için zor günler başlar. Evin küçük kızı Zeliş ise abisi ile ablası arasında sıkışmış, ailesi tarafından

önemsenmeyen bir genç kız olduğu gerekçesiyle evi terk etme hayalleriyle yaşar. Ailesini dışarıdaki hayat kaygılandırırken Zeliş'i dışarının yanı sıra evin içi de kaygılandırır. Bu bakımdan Zeliş, ailenin kaygıya karşı en dayanıksız üyesidir.

Hacı Hacı, oğlu, gelini ve torunları ile beraber Bonbon Palas'ın 5 numaralı dairesinde yaşamaktadır. Her sabah gelini işe, oğlu da iş aramaya gittiği için bütün gün yedi buçuk, altı buçuk ve beş buçuk yaşında olan üç küçük torunu ile oyunlar oynamakta ve onlara masallar anlatmaktadır. Eserde küçük çocukların sadece yaşları verilmiş, isimleri anılmamıştır.

Nadya Onissimovna, âşık olup peşinden Türkiye'ye geldiği Metin Çetin ile beraber Bonbon Palas'ın 6 numaralı dairesinde yaşamaktadır. Ülkesinde böcekbilim uzmanı olan Nadya, hocasının vefatından sonra çalıştığı laboratuvardaki işinden atılır. Uzun süren işsizlik döneminde arkadaşıyla gittiği diskotekte Metin Çetin ile tanışır. Kısa süre içinde onunla evlenir ve Türkiye'ye yerleşir. Ancak bu evlilik Nadya için hayal kırıklığı olur.

Bonbon Palas'ın 8 numaralı dairesinde evli bir yağ tüccarının metresi olan Mavi Metres yaşamaktadır. Evin ve Mavi Metres'in bütün ihtiyaçlarını karşılayan zeytinyağı tüccarı, haftanın belirli günlerinde Mavi Metres'i ziyaret eder. Eserde lakabıyla anılıp ismi söylenmeyen Mavi Metres, dört yaşında iken annesi ve babası ayrıldığı için dedesi ve anneannesi ile büyür. Onların vefatından sonra da annesi ve üvey babasıyla yaşamaya başlar. Hayatı iki zıt duygu arasında gidip gelerek yaşayan Mavi Metres, bazen maneviyata dalmış inançlı bir kız olurken, bazen de günahlara dalarak zevk ve sefa içinde yaşar.

Hijyen Tijen, kızı Su ve eşi ile birlikte Bonbon Palas'ın 9 numaralı dairesinde yaşamaktadır. Temizliğe olan aşırı düşkünlüğü hem kendisini hem ailesini zor durumda bırakır.

Bonbon Palas'ın 10 numaralı dairesinde oturan Madam Teyze, yetmiş sekiz yaşında, sarı saçlı, kısa boylu kendi hâlinde yaşayan bir roman kişisidir. Apartman sakinlerinin şikâyetçi olduğu çöp kokusunun müsebbibi olan Madam Teyze, sırrı ortaya çıktıktan sonra hayatına kendi elleriyle son verecek kadar çöplerine düşkündür.

2. Romanın Psikanalitik Açıdan İncelemesi

2.1. Bebeğini Sevemeyen Bir Anne: Ayrıpına Fyodorovna Antıpova

Hamileliğinin ilk aylarında ülkesinden kaçıp İstanbul'a gelen Ayrıpına Fyodorovna Antıpova, bebeği dünyaya gelene kadar zor şartlar altında yaşar. Hamileliği boyunca yaşadığı sıkıntıların bebeğini kucağına aldığı anda geçeceğine inanır; fakat Ayrıpına Fyodorovna Antıpova, aylardır umutla beklediği bebeğini ilk kucağına aldığı anda korkar. O, ömür boyu kendisinden sorumlu olacağı bir varlığa sahip olmaktan endişelenir ve bir an önce ondan kurtulmak ister.

Ayrıpına Fyodorovna Antıpova, doğumla ilişkilenen ve genellikle şizofrenik, bazen de depresif olan psikotik bir vaka olarak tanımlanan doğum sonrası psikozu yaşar. Bu rahatsızlık, *lobusalığın ruhsal ve fizyolojik streslerine bir tepki olduğuna inanılmasına rağmen, mevcut kişilik ve uyum bozuklukları, evlilik ilişkisindeki istikrarsızlık, sorumluluk alamama ya da almak istememe, ekonomik sıkıntılar vb. gibi etkenlerden kaynaklanabilir ve bu etkenlerle ağırlaşabilir* (Budak, 2017, s. 215).

Ülkesinde maddî açıdan oldukça müreffeh bir hayat yaşayan Ayrıpına Fyodorovna Antıpova, İstanbul'da maddî sıkıntıların yanı sıra eşiyile de problem yaşar. Eşinin işsiz ve parasız olması yaşadıkları sorunun temelini oluşturur. Aynı zamanda yeni bir ülkede yaşamak onun için aidiyet probleminde de sebep olur. Ayrıpına Fyodorovna Antıpova'nın böyle bir ortamda doğum yapması doğum sonrası psikozunu tetikler.

Ayrıpına Fyodorovna Antıpova'nın doğum psikozunu atlatamadan bebeğinin ölmesi kendini suçlu hissetmesine sebep olur. Bebeğinin ölümünden sonra dünyayla olan bütün ilişkisini koparan Ayrıpına Fyodorovna Antıpova, insanlarla da iletişim kurmaz. Bu sebeple eşi tarafından akıl hastanesine yatırılır.

2.2. 7 Numara: Ben / Anlatıcı

Her zaman böceklerden rahatsız olan anlatıcı, hapisane şartlarında bir de bitlerle karşılaşınca böcek fobisini yenmek için okuduğumuz eseri zihninde kurgular. Yaşadığı hakikat ile kurguladığı yalanı birleştirerek içinde bulunduğu kötü şartlardan bir nebze olsun sıyrılmayı amaçlar.

Genellikle rahatsızlık veren durumların insanı yazmaya sevk ettiğini söyleyen Selçuk Çıkla'ya göre, *çinde bulunduğu sıkıntı ve bunalımdan kurtulmak isteyen kişi yazmanın iyileştirici gücüne sığınır* (Çıkla, 2016, s. 21). Eserin anlatıcısı yazmanın iyileştiriciliğine sığınan bir kişi olarak romanda yer alır.

Kuvvetli hayal gücü sebebiyle çevresindekiler tarafından “saçmalamakla” itham edilen anlatıcı, eserde bir leitmotiv olarak kullandığı bu durumunu şu sözlerle açıklar:

Endişelenmeye başladığımda, nerede ne zaman ne söylemem gerektiğini karıştırdığımda, insanların bakışlarından korktuğumda, insanların bakışlarından korktuğumu belli etmemeye çalıştığımda, tanımak istediğim birine kendimi tanıtmak istediğimde, aslında kendimi ne kadar az tanıdığımı bilmezden geldiğimde, geçmiş canımı yaktığımda, geleceğin de daha âlâ olamayacağını kabullenemediğimde; ne bulunduğum yerde ne de gördüğüm insan olmayı içime sindiremediğimde... saçmalarım. Hakikatten ne kadar uzaksa, yalandan da o kadar uzaktır saçmalık. Yalan, hakikati tersyüz eder. Saçmalık ise, yalanla hakikati ayırt edilemeyecek biçimde birbirine lehimler. Karışık gibi görünüyor ama aslında çok basit. Tek bir çizgiyle ifade edilebilecek kadar basit (Şafak, 2020, s.s. 11, 377).

Ben /Anlatıcı, içinde bulunduğu şartlardan memnun olmadığı zamanlarda kendine ait gerçek dışı bir hikâye kurgulamayı alışkanlık hâline getirir. Ben / Anlatıcı Nihan Kaya'nın “dikey ve yatay” teorisi ile açıklanabilecek bir durum yaşamaktadır. Kaya'nın teorisini şu şekilde açıklamak mümkündür:

Nihan Kaya'ya göre yatay hayat, zaman ve mekânın sınırları ile çevrelenmiş olup onu belirleyen unsurlar açık, somut ve objektiftir. Dikey hayat ise eşyanın iç hakikatini oluşturan ve insanın da iç dünyasını içine alan görünmez ve sınırları olmayan soyut bir hayattır. Sanat ve edebiyat, yatay olan her şeyi dikeyleştirerek doğal akışına bırakıldığında ölecek olan hayatı genişletme ve canlandırma çabasıdır. Sanat eseri, dikey ve yatayın arasında bir yerdedir ve yatay metin, dikey metni saklayan bir vasıta konumundadır. Nitekim metinde yatay olarak anlatılmayan şeyin dikey olarak anlatılması ile bu şeyin yatay ifadesinin yokluğu arasında daima bir tür bütünlük gizlidir (Kaya, 2020, ss. 15, 73, 121, 198).

Nihan Kaya, yatay gerçekliği yaşadığımız gerçeklik, dikey gerçekliği ise yaratıcılık kavramı ile açıklar ve ikisi arasında muhakkak bir bağ olduğunu söyler. Eserin kurgusu içinde yer alan anlatıcı da Nihan Kaya gibi hakikati yatay bir çizgi olarak tanımlarken dikey çizgiyi yalan kavramı ile açıklar. Anlatıcı için de yatay hakikat ile dikey yalan arasında bir bağ vardır. Anlatıcının şu sözleri bu durumu açıklar:

Yatay bir çizgidir hakikat. Bir otel koridoru, hastane koğuşu veya rehabilitasyon merkezi olabilir burası, ya da bir tren kompartımanı. Onlar da yataydır. Bu tür yerlerde tüm komşularınız sizinle yatay bir düzlem üzerinde yan yana durur. Kök salamazsınız buralarda. Zira yatay, geçiciliğin penahıdır. Ben de yatay bir çizgi üzerinde yaşıyorum tam tamına 66 gündür. Uzunca bir koridor üzerine yan yana sıralanmış on ayrı hücreden yedincisinde.

Dikey bir çizgidir yalan. Bir gökdelen olabilir burası. Ya da dikey bir çizgi boyunca, üst üste inşa edilmiş evlerden müteşekkil, altı iki kat mezarlık üstü yedi kat gökyüzü bir apartman. Dilediğiniz gibi kök salıp, dal budak verebilirsiniz buralarda. Zira dikey kalıcılığın kovuğudur; ölümsüzlüğe nazire.

Bonbon Palas mezarlıklar üzerine inşa edilmiş bir apartman. Kat kat çıkan dikey bir çizgi. O benim yalanım. Çünkü ben aslında tüm bunları oradan değil, hapishaneden anlatıyorum (Şafak, 2020, ss. 377-378).

Anlatıcı için yatay gerçeklik geçiciliği temsil ederken, dikey gerçeklik kalıcılığı temsil eder. Bu bakımdan dikey ölümsüzlüğü temsil eder. Nihan Kaya da *sanatı sonsuzlukla bağ kurma teşebbüsü* olarak tanımlar (Kaya, 2020, s. 234).

Ben / Anlatıcı, kurguladığı hikâyede kendini kusursuz vasıflarla donatır. Uzun boyu ve geniş omuzlarıyla girdiği bütün ortamlardaki en yakışıklı erkek daima o olur. Eserde etrafında yer alan Aysin, Aysin'in yakın arkadaşı Ethel, öğrencisi Ece, komşusu Mavi Metres, özel ders verdiği Su ve Su'nun annesi Tijen'in kendisine hayran olduğunu düşünür.

Aysin, Ethel ve Mavi Metres, Ben / Anlatıcı'nın tek bir hareketiyle onunla beraber olurlar. Ben / Anlatıcı'ya göre Ece de ondan tek bir hareket bekler; fakat o, prensiplerine bağlı bir hoca olduğu için hiçbir zaman Ece ile bu yakınlığı kurmaz. Ders verdiği Su da küçük yaşına rağmen Ben / Anlatıcı'ya hayrandır.

Ben / Anlatıcı'nın eserde kendisini çok yakışıklı ve kadınlar tarafından her daim arzulanan bir erkek olarak tasvir etmesi Freud'un savunma mekanizmalarından biri olan *ödünlleme* ile açıklanabilir. Ödünleyici tepkiler, *insanın yetersizlik duygularına karşı geliştirilirler ve temelinde insanın gerçek ya da imgesel eksikliği yatar* (Geçtan, 2017, s. 84). Ben / Anlatıcı'nın hapishanede cinsel ihtiyaçlarını karşılayamaması, ödünleyici bir tepkiye yol açmıştır.

Bonbon Palas'ın 7 numaralı dairesinde yaşayan Ben / Anlatıcı, üç çocuklu bir ailenin en büyük çocuğudur. Annesi ev hanımı, babası ise askerî veterinerdir. Babası, yakışıklı, uzun boylu, sarı saçlı, kahverengi gözlü biridir. Babasının fizikî özelliklerinden dolayı onunla gurur duyan Ben / Anlatıcı, ona öykünmeye çalışır. Sohbetini dinlemekten keyif aldığı için küçük yaşına rağmen her akşam babasının içki sofrasına oturur; ancak güzel başlayan gecenin sonu babasının sarhoş olmasıyla beraber daima aynı çirkinlikte biter ve böylece Ben / Anlatıcı, her gece hayran olduğu babasının heybetini yitirmesine şahit olur. Üç kardeşin içinde sadece Ben / Anlatıcı babasının en rezil anlarına tanıklık eder. Buna rağmen babasının kötü alışkanlıklarını devam ettiren yine kendisi olur.

Ben / Anlatıcı, *Freud'un* içleştirme savunma mekanizması ile açıklanabilecek bir durum yaşar. *Kişinin başka bir insanın ya da bir grubun bazı özelliklerini kendi benliğine katarak kişiliğinin parçası durumuna getirmesine içleştirme denir. İçleştirilen değerler kişinin inançlarına aykırı olsa da kabul edilir* (Geçtan, 2017, s. 92). Ben / Anlatıcı, anılarında kalan kötü bir baba figürüne rağmen onun gibi olmaktan kaçamaz ve evlenmeden önce alkol bağımlılığı olmamasına rağmen evlendikten sonra *alkolizm*¹ ile mücadele etmek durumunda kalır.

2.2.1. Ethel

Ben / Anlatıcı'nın arkadaşı Ethel, hemcinslerinden nefret ederken, erkeklere karşı aşırı derecede sevecen davranır. Esasen bu konuda seçici davranan Ethel, sadece zeki olan erkeklerle samimiyet kurar. Boğaziçi Üniversitesi'nde inşaat mühendisliği okuduğu yıllarda, zeki olan her erkek onun boğaza nazır evinin misafiri olur. Ethel, sürekli değişen misafirlerinin gönlünü hoş etmek için bütün imkânlarını kullanır.

Üniversiteyi bitirdikten sonra çok daha küçük bir eve yerleşen ve her bakımdan minimize bir hayat yaşamaya başlayan Ethel'in hayatında değişmeyen tek şey iki, üç haftada bir değiştirdiği sevgilileri olur. Ethel'in tek uzun ilişkisi Mevlevî bir gençle olur; ancak o da çöp

¹ Alkolizm: Bir başa çıkma mekanizması olarak kronik alkol alımı, bağımlılıkla veya alışkanlıkla, alkollü içeceklerin aşırı ve sürekli içilmesi sonucunda kişinin sağlığında, sosyal veya meslekî işleyişinde bozulmayla ve alkol toleransının artması sonucunda kişinin aldığı alkol miktarının sürekli artmasıyla tanımlanan ve sürekli ilerleme eğilimi gösteren bir rahatsızlık.

bidonuna bırakılan bir bombanın patlaması sonucu ölür. Bu ani ölüm karşısında sarsılan Ethel kısa sürede kendini toplar ve eski hızlı hayatına devam eder.

Theodor Reik, *toplumun çok kişiyle cinsel birliktelik yaşayan erkeğe ve kadına aynı gözle bakmadığını; böyle bir yaşantısı olan erkeğin itibarı zedelenmezken, kadının kesinlikle itibarını yitirdiğini söyler. Toplumun bu konuda kadına ve erkeğe farklı davranmasının sebebi iki cinsin psikolojik ve biyolojik farklılıklarıdır* (Reik, 2009, s. 73). Aslında Ethel de toplumsal normların etkisiyle kendini 'kötü' olarak tanımlar. Arkadaşının sevgilisi/nişanlısı/kocasısı ile beraber olmak onun gözünde de aşağılık bir harekettir. Ethel kendisi ile Aysin'i kıyasladığı bir konuşmada bu düşüncesini Ben / Anlatıcı'ya şu şekilde ifade eder:

Şöyle izah edeyim istersen; seninle benim mayamız aynı. Ama biçare Aysincik bizlerden değil. Tamam, o da iyi biri sayılmaz ama kötü de değil. Olsa olsa kaprisli bir genç hanım; kaymak ailesinin biricik kızı, fazla doğrucu Davut, itiraf etmeliyim ki bazen çok da sıkıcı filan ama kesinlikle kötücül değil (Şafak, 2020, s. 167).

Şahika Karaca, kadının bireyselleşme ve özneleşme sürecinin ataerkil sistem tarafından endişeyle karşılanmasının edebiyata olan yansımaları ele aldığı "Kötücül Kadın" adlı kitabında, sıra dışı kadınların edebiyatta kötücül olarak kurgulandığını söyler. *Kadın, özgürleşmesini engellemek için kötücül imgeye dönüştürülerek sınırda tutulmaktadır. Bunun en temel sebebi ise kadının dişliliği ve kutsallık atfedilen doğurganlığıdır* (Karaca, 2019, ss. 12, 268).

Toplumsal değerlere aykırı bir yaşam biçimini tercih eden Ethel, eserde Şahika Karaca'nın ifade ettiği kötücül kadın imgesine uygun bir karakter olarak yer alır.

2.3. 1 Numara: Musa, Meryem, Muhammet

Hayatını batıl inançlara göre yaşayan Meryem, hamilelik döneminde bu durumu daha çok abartır ve hurafelerden korunmak için aldığı önlemleri artırır.

Meryem, geceleri tırnak kesmez, gündüz kestiği tırnakları ortalıkta bırakmaz, tuvalete atar. Sık sık kontrol ettiği saç fırçasında kalan kılları bir kâğıda sarıp banyoda yakar. Saç ve tırnakların insan öldükten sonra da yaşamaya devam ettiğine inandığı için bu ikisi hakkında hassasiyet gösterir. Kimsenin elinden bıçak almaz, makasın ağzını açık bırakmaz, gece tuvalete kalktığında konuşmaz... Meryem'in katiyen yapmaması gerekenler listesi böyle uzayıp gider.

Meryem'in batıl inançlarına bir de gün boyu çıkarımda bulunduğu hadiseler eşlik eder. Hayatın normal seyrine uygun olan şeyler Meryem için mutlaka bir anlam ifade eder.

Meryem nazardan da çok korkar ve nereden geleceğini bilemeyeceği için evin her yerini kem gözlere karşı aldığı önlemlerle donatır. *Duvarlara nazar boncukları, nazar duaları, at nalları, üzerlikler asar. Eve okunmuş çörekotları, zembem suları, tuz topakları serper. Ortalığa kurumuş kaplumbağa kabukları, yengeç bacakları, at kestaneleri bırakır. Evin muhtelif yerlerinde muskalar bulundurur* (Şafak, 2020, s. 195).

Freud, ilkel halkların nedenini bilmedikleri halde tabii oldukları ve çiğnediklerinde derhal ağır bir cezaya çarptırılacaklarına inandıkları kısıtlama ya da yasakları tabu terimi ile açıklar: Kendi kendine bireysel olarak yasaklar koyan ve bunlara katı bir şekilde uyan kişileri de obsesyon² hastaları olarak tanımlar. Nevrotiklerdeki³ obsesif yasaklar ile tabu arasında benzerlik ilişkisi kuran Freud'a göre ikisi arasındaki en dikkat çekici benzerlik, bu yasakların sebepsiz olması ve kökenlerinin bilinmemesidir. Bir şekilde ortaya çıkan bu yasaklara, engellenemeyen bir korkudan

² Obsesyon (Saplantı): İstenmeyen, bunaltıcı olan ve bastırmaya, unutmaya yönelik çabalara rağmen istemsizce ve tekrar tekrar bilinç düzeyine sızarak kendini gösteren inatçı bir düşünce, dürtü veya imaj.

³ Nevrotik: Nevrozla ilgili.

Nevroz: Freud'un özgün tanımıyla organik veya nörolojik kökenli olmayan, gerçeklikle ilişkisinin, biraz çarpıtmaya uğrasa da henüz kaybolmadığı ruhsal kökenli rahatsızlıkların ortak adı. Bunlar arasında kaygı, fobiler, saplantılı düşünceler, zorlanımlı edimler, bedensel tepkiler, depresif tepkiler, histerik dönüşümler vb. sayılabilir.

dolayı mecburen uyulur. Tüm obsesyon hastalarını batıl inançlı olarak tanımlayan Freud'a göre, ilkel düşünce biçiminin varlığı en belirgin şekilde obsesyon nevrozunda görülür (Freud, 2020, ss. 25, 29, 30, 91).

Meryem, çocukluğunu köyde annesi, anneannesi ve anneannesinin annesi ile beraber geçirir. Dört kuşağın bir arada yaşadığı evde kökeni bilinmeyen tabulardan âzâde kalmak mümkün değildir.

Muhammet, okula başlayana kadar her sabah kahvaltıda annesinden, ekmeğin üzerindeki fırın etiketinde yazanları dinler; fakat annesinin ona etikette yazanı değil kurguladığı masalı anlatmaktadır. Okula başlayıp, okuma öğrendikten sonra o küçük kâğıtta annesinin anlattıklarının yazmadığını anlar ve büyük bir hayal kırıklığı yaşar.

Muhammet'in okumayı öğrenmekle beraber yaşadığı hayal kırıklığına bir de sınıf arkadaşlarının uyguladığı akran zorbalığı eklenir. Meryem ile Musa, Muhammet'ten önce üç erkek bebek kaybettiği için Muhammet doğunca âdet gereği onun saçlarını kız gibi uzatırlar. Okula gidene kadar bir kız çocuğu gibi gezip dolaşan Muhammet, okulda arkadaşlarına uyum sağlamakta güçlük çeker.

Muhammet okulda yaşadıklarını annesi ile paylaşmaz; fakat Meryem onun hâl ve tavrından olanları tahmin eder. Yaşıtlarına nispeten cılız bir çocuk olan Muhammet, arkadaşlarının baskı ve şiddetine maruz kaldığı için sık sık okuldan kaçır. Oğlunun bu durumunu öğretmenlerinden öğrenen Meryem, Muhammet'i okula kendisi bırakmaya başlar. Annesinin kontrolü altında okula giden Muhammet, sınıfta yine aynı şeyleri yaşamaktan kurtulamaz.

Okullarda çocuklar ve ergenler arasında yaşanan saldırganlığın en yaygın türü olan *akeran zorbalığı* hakkında ilk bilimsel çalışmalar, 1970'li yılların başlarında Norveçli psikolog Dan Olweus tarafından yapılır. Olweus, *akeran zorbalığı* kavramını, *bir ya da birden fazla öğrencinin kendilerinden daha güçsüz bir öğrenciye kasıtlı olarak ve tekrar eden bir şekilde olumsuz eylemlerde bulunması* (Topçu ve Dönmez, 2015, s. 2) şeklinde tanımlar.

2.4. 2 Numara: Sidar ile Gaba

Sidar on bir yaşında iken anne ve babası ile beraber siyasî mülteci olarak İsviçre'ye yerleşir. Türkiye'de bıraktıkları iki ablası ise anneannelerinin ölümü üzerine beş yıl sonra yanlarına gelir.

Çocukluğunda mütemadiyen babasının şiddetine mâruz kalan Sidar, kendini değersiz hissettiği, sevilmediğini düşündüğü bir ailede büyür.

Sidar, yirmi iki yaşına geldiğinde tek başına Türkiye'ye döner ve burada tıp okumaya başlar. Uyuşturucu müptelası olan Sidar, köpeği Gaba ile beraber yaşamaktadır.

Sidar'ın zihni kendini bildi bileli ölüm fikri ile meşguldür. Ölümün ne olduğundan ziyade ne olmadığını anlamaya çalışan Sidar, yeni tanıştığı insanların ölüm karşısındaki tavrını merak eder. Sidar'ın ölüm ile ilgili merakı etrafındaki insan sayısını azaltırken, bilgi dağarcığını artırır. Onun için şarkıcıların, yazarların, oyuncuların, filozofların, bilim adamlarının, şairlerin, katillerin... nasıl öldüğü unutulmaz bilgiler arasında yer alır.

Küçük yaşlarından beri ölüm hakkında zihnini yoran Sidar, sık sık intihar etmeyi düşünür; ancak ölmek için mevcut olan birçok seçenekten hangisini uygulayacağı konusunda karar veremediği için bu eylemini bir türlü gerçekleştirmez.

Sidar, henüz on bir yaşında iken annesi ve babasının ilgisini çekmek için bir su çukuruna atlar. Onun tahmininden daha derin olan çukur, Sidar'ı ilk kez ölüm ile yüz yüze getirir. Ancak ölüme bu denli yakın olmak Sidar'a korkudan ziyade keyif verir. Esasen onu keyiflendiren şey, arkasında bıraktığı insanların onun ölümüyle çekecekleri vicdan azabıdır

Adler, intiharı *bir çeşit öç alma, topluma yöneltilmiş bir suçlama* (Adler, 2000, s. 158) olarak tanımlar. Ona göre *canına kıyan herkesin sorumlu tutmak istediği biri vardır. İntihara kalkışan kişi, "Ben*

insanlar arasında en ince duygulu, en hassas biriydim, ama sen alabildiğine zalim davrandan bana” demek ister aslında (Adler, 2023, s. 52). Sidar'ın intihar fikrinin altında yatan gerçek tıpkı Adler'in söylediği gibi oç alma isteğidir.

2.5. 3 Numara: Kuaför Cemal ve Celal

İkiz kardeş olan Celal ve Cemal, on yaşlarına kadar, babaları yurtdışında çalıştığı için köyde anneleri ile büyürler. Babaları onları da yanına alıp yurtdışına götürmek üzere köye gelir. Ancak babaları gurbette başka bir kadınla evlendiği için annelerini yanlarında götürmek istemez. Bu durumu çocuklara anlatır ve ikisi de annelerini köyde bırakıp babalarıyla gitmeyi kabul eder.

Bir sabah erkenden uyanıp gizlice arabaya binip giderler. Ancak Celal, arabaya binerken ayakkabısının tekini düşürür ve onu almak için arabadan iner. Bu sırada anneleri onu bırakıp kaçtuklarını görür. Babaları da arabayı hızla sürerek oradan uzaklaşır. Böylece Celal, köyde annesi ile kalırken; Cemal, babası ile yurtdışına çıkar.

Anneleri giden oğlunun peşinden çok üzülür. Celal, hem babası tarafından terk edilmiş bir çocuk hem de annesi tarafından daha az sevilen çocuk olmanın verdiği ezikliği hayat boyu yaşar.

Celal, ikizinin aksine içe kapanık, az konuşan, insanlarla iletişim kurmaktan hoşlanmayan biri olur. Onun bu özellikleri yıllar sonra bulduğu ikiz kardeşinin dışa dönük tavırlarından rahatsız olmasına sebep olur. O, beraber işlettikleri kuaför dükkânını ayırmak isteyecek kadar uzaktır kardeşine.

Karen Horney'in temel çatışmalardan biri olarak tanımladığı uzaklaşma ihtiyacı, insanlara mesafe alma şeklinde kendini gösterir. Karen Horney, mesafeli insanları şu şekilde tanımlamaktadır:

Mesafeli insanlar, çevrelerine kimsenin geçemeyeceği hayalî bir çizgi çizerler. Bu çizginin aşılma ihtimali karşısında kaygılanırlar. Mesafeli kişilerin en önemli özelliği kendi kendilerine yetmeleridir. Bu kişiler keyif aldıkları durumlarda başkasına bağlı olduğu hissine kapıldıkları anda vazgeçmeyi tercih ederler. Bir kural gibi yalnız çalışmayı, uyumayı ve yemeyi tercih ederler. Çünkü başka birinin kendisinden bir şey beklemesi veya belirli şekilde davranmasını istemesi onu rahatsız eder (Horney, 2020, ss. 56-60).

Karen Horney'in tanımıyla mesafeli kişiliğe sahip olan Celal, ikiz kardeşiyle bile beraber çalışmak istemez. Çünkü Cemal, Celal'in hassasiyetinin farkında olmadan onun etrafına çizdiği çizgiyi aşmaya çalışır. Bu durum Celal için bir tehlike oluşturur.

Çok hareketli, çok konuşan, insanlarla her an iletişim hâlinde biri olan Cemal, bu özellikleriyle ikizinin tamamen zıddı bir karaktere sahiptir.

Dışa dönük, neşeli tavırlarına rağmen Cemal, annesine ihanet etmiş bir çocuk olmanın verdiği vicdan azabını yaşamaktadır. Yeni bir anne ve güzel bir ev için arkasında kardeşini ve annesini bırakarak babasıyla birlikte Avustralya'ya gitmiş; ancak orada beklediği mutluluğu bulamamıştır. Yurtdışında yaşadığı özgür hayat onu aynı zamanda savunmasız ve yalnız bırakmıştır.

Karen Horney'in diğer bir temel çatışma olarak tanımladığı insanlara yaklaşma eğiliminin özellikleri, aidiyet ihtiyacı içinde olan uyumlu kişide görülür. *Başkaları tarafından sevmeye, istenmeye ihtiyaç duyan uyumlu kişi, kabul edildiğini, onaylandığını, takdir edildiğini hissetmek ister; kendine ihtiyaç duyulmasını istediği gibi belirli bir kişi için de önemli olmak ister* (Horney, 2020, ss. 38-39).

Cemal için uzun yıllar sonra bulduğu kardeşi Celal çok önemlidir. Onunla birlikte olabilmek için yurtdışından dönmüş; ancak aykırı tavırları ve giyiminden dolayı Celal'den beklediği ilgiyi görememiştir. Celal'in uzun zaman sadece hâl diliyle söylediği gerçekleri söze dökmesiyle beraber Cemal kendini suçlar ve onun istediği gibi biri olmaya çalışır. Karen Honey, bu durumu

uyumlu kişinin suçu veya batayı kendiliğinden üzerine alma eğilimine bağlar. Çünkü uyumlu kişi, gerçekten suçlu hissetmese de bir eleştiri karşısında kendini suçlamaktadır (Horney, 2020, s. 40) şeklinde ifade eder.

2.6. 4 Numara: Ateşmicazoğulları

Ateşmicazoğulları ailesi için evin dışındaki her şey bir tehdittir. Bu konuda o kadar hassastırlar ki, içeriği kimse görmesin diye evin perdeleri bile daima kapalıdır. Evin geneline hâkim olan evhama bir de ev ahalisinin bireysel kaygıları eklenince hayatları tamamen çetrefilli bir hâl alır.

Aile bireylerinin ruh hâlleri eserde şu şekilde anlatılır:

Ziya Ateşmicazoğlu, rüşvet davasının yeniden açılmasından, tutuklanmaktan, hapse atılmaktan, gazetelere çıkmaktan ve elâlemin diline düşmekten korkardı en çok. Zeren Ateşmicazoğlu'nun başlıca kuruntusu, çocuklarıydı. Ardından, köktendincilerin palazlanması, yolda yürürken kapkaççıların saldırısına uğramak ve göçük altında kalmak gelirdi sırayla. Zekeriya Ateşmicazoğlu ise yatakta başarısız olmaktan, hayatta aciz kalmaktan, kumar borcu olanlardan ve korkmaktan korkardı ekseriya. Zeynep Ateşmicazoğlu'na gelince, o, korkulu-kaygılı-kuruntulu kuyular ile korkusuz-kaygısız-kuruntusuz okyanuslar arasında fütursuzca gidip gelen bir sarkaçtı zaten (Şafak, 2020, s. 108).

Psikoloji Sözlüğü'nde *teblike veya talıhsizlik korkusunun ya da beklentisinin yarattığı bunaltı veya tedirginlik; usdışı korku* (Budak, 2017, s. 421) olarak tanımlanan kaygı, Freud'a göre *kaynağı bilinmese de bir tehlike beklentisi ve buna hazırlanma sürecidir* (Freud, 2020, s. 29).

Freud'a göre, *günüümüzde yaşanan buzursuzluk, mutsuzluk ve kaygılı hallerin kaynağı, uygarlığın gelişimi ile birlikte ortak yaşam alanı genişleyen insanların saldırganlık ve özyüküm dürtülerine yenilip birbirleri için tehlike oluşturmalarıdır* (Freud, 2011, s. 121). Ateşmicazoğulları ailesinin evham ve kaygılarının temelinde dış dünya ile ilgili güvensizlik hissi yatmaktadır.

Zeliş Ateşmicazoğlu için evham, dışarıdan gelebilecek kötülük ihtimallerinden ziyade insanın içinde barınan soyut bir kavramdır. O, bu yönüyle ailesinden ayrılır. Ailesi için evin dışı kaygı durumu oluştururken, onun için evin içi de en az dışarı kadar kaygı vericidir.

Yaşadığı cilt problemi nedeniyle gittiği doktor ona psikosomatik teşhisi koyar. Ergenlikle ya da alerjik bir reaksiyonla açıklanamayacak bir biçimde cildinde oluşan kırmızı kabarcıkların sebebi aşırı evhamlı ve endişeli hâlleridir. Doktorun ona ilaç niyetine verdiği "gevşe" tavsiyesi onu daha da içinden çıkılmaz bir duruma sokar. Çünkü o, nasıl gevşeyeceğini bilmediği gibi öğrenebileceğine de inanmaz.

Psikoloji Sözlüğü'nde *hem ruhsal hem bedensel etkenlerden kaynaklanan bir hastalık olarak tanımlanan psikosomatik, genellikle organik bir temeli bulunmayan ve kaygı, stres gibi ruhsal etkenlerin bedensel semptomlarla kendini gösterdiği bir rahatsızlıktır* (Budak, 2017, s. 601).

Zeliş, kan ya da kan rengi bir şey gördüğünde hemen bayılır. Onun bayılmasına sebep olan şey kandan ziyade kırmızı renktir. Kırmızı renk, Zeliş'in iç dünyasını niteleyen bir unsura karşılık gelmektedir.

Zeliş Ateşmicazoğlu, her anlamda özgür olabileceği bir hayat yaşamak isterken evhamları yüzünden buna bir türlü cesaret edemez. Alt katında oturan Sidar'ın evinden gelen sesleri gizli gizli dinler ve o eve gelip rahatça kalan kızın yerinde olmak ister. Yaşamak zorunda kaldığı hayatla hayalleri/fantezileri arasında sıkışıp kalan Zeliş için kırmızı renk imkânsız arzularını temsil etmektedir. Çünkü o, hiçbir zaman hayalini kurduğu hayata adım atacak gücü kendinde bulamayacaktır.

Yirmi iki yaşında geçirdiği sinir krizi sonrası hayatını iki zıt kutupta yaşamaya başlayan Zeynep ya çok hasta ve üzgün ya da çok sağlıklı ve neşelidir. Zeynep, iki duygu durumunu da çok yoğun bir şekilde yaşadığı için ailesi o hastalandığında bir daha hiç iyileşemeyeceğini düşünürken,

iyileştiği dönemlerde de bir daha hiç hastalanmayacağını düşünür. Bir duygudan diğerine ne zaman geçeceği belli olmayan Zeynep'in duygu durumunu ailesi onun gazetede takip ettiği haberlere göre anlar. Çünkü hasta olduğu dönemlerde sadece gazetede kötü haberleri okuyan Zeynep, iyi olduğu dönemlerde kötü haberlerle hiç ilgilenmez, sadece renkli sayfalarla ilgilenir.

Zeynep'in duygu durumundaki ani değişikliklerle seyreden hastalığı psikoloji literatüründe bipolar bozukluk olarak adlandırılır. Manik depresif rahatsızlık da denilen bipolar bozukluk, Psikoloji Sözlüğü'nde şu şekilde tanımlanmaktadır:

Aynı insanda birbirine karşıt iki aşırı ruh hâlinin dönüşümlü olarak ortaya çıktığı ağır bir duygusal rahatsızlık olarak tanımlanmaktadır. Aşırı etkinlik, aşırı heyecan, az uyuma, aşırı konuşkanlık, görkemlilik düşünceleri, düşünce uçuşu, konuşma baskısı, savurganlık vb. davranışsal semptomlarla kendini gösteren manik vakalar ile iştah kaybı, uykusuzluk ya da çok uyuma, pasiflik, umutsuzluk, intihar düşünceleri gibi tipik depresyon semptomlarıyla kendini gösteren bu rahatsızlıkta bir duygusal bozukluktan diğerine geçiş uzun süreli, düzenli ya da ani olabilir (Budak, 2017, s. 136).

Hayatını iki keskin uç arasında gidip gelerek yaşayan Zeynep Ateşmicazoğlu, kendisini hasta olarak görmese de ailesi bu süreçte zor anlar yaşar.

Ergenlik dönemiyle beraber kötü alışkanlıklar edinmeye başlayan Zekeriya, sigara, alkol, kumar derken sonunda mafyaya da bulaşır. Her hâliyle ailesi için bir utanç ve azap kaynağı olan Zekeriya yirmi sekiz yaşına geldiğinde düzelir umuduyla ailesi tarafından uygun görülen bir akraba kızıyla evlendirilir. Ancak o, ailesinin umutlarını yine boşa çıkartır.

Eserde hem genlerin insan üzerindeki etkisinden hem de fiziksel özelliklerin karakter üzerine olan etkisinden hareketle annesi tarafından Zekeriya'nın burnu ile kötü yaşamı arasında bir bağ kurulur. Zekeriya'nın burnu ergenlik dönemiyle birlikte beklenmedik bir değişim geçirerek çengelimsi bir görüntü alır. Oğlunun burnunun geçirdiği değişim, annesinin sınırlarını bozacak derecede kötüdür. *Dünyadaki her türlü kötülüğün bozuk genlerden geldiğine inanan Zeren Ateşmicazoğlu* (Şafak, 2020, s.101), eski bir aile fotoğrafında aradığı *gen zınlısını* bulur. Anneye göre Zekeriya, insanlar arasında laf taşıyıp kavgalara sebep olan, kadınsı ve kırıtkan özellikleriyle sülalenin en zelif genlerine sahip olan babasının dedesinin dördüncü erkek kardeşine çekmiştir.

Alexis Carrel genlerin insanlar üzerindeki etkisini şu şekilde açıklamaktadır:

Erkek kromozomları ile dişi kromozomların birleşiminden oluşan birey, ebeveynlerinin hem görünen özelliklerini hem de vücutlarında bulunan çekinik unsurları bünyesinde barındırır. Embriyonun, fetüsün, çocuğun ve genç bireyin gelişimi sırasında yaşadıklarına göre bu potansiyeller gerçekleşir ya da yapay olarak kalır. Bu durum insan varlığının kaynağının hem kalıtsallığa hem de gelişime dayandığını göstermektedir. Bununla birlikte, aynı ebeveynlerden dünyaya gelen, aynı şekilde büyütülen çocukların şekillerinde, duruşlarında, sinirsel yapılarında, zihinsel yeterliliklerinde ve ahlakî değerlerinde görülen farklılıkların atalardan geldiği açıktır. Atalardan gelen çekirdek maddelerinin partikülleri ve genler, bireyin dünyaya gelmesine vasıta olan yumurtaların içinde bulunduğu için gelişim koşullarına bağlı olarak gerçekleşen eğilimler de olsa genler, etkilerini ortaya koymaktadır (Carrel, 2020, ss. 247-249).

Doğu toplumlarında eski zamanlardan beri ilim adamlarının ilgi gösterdiği bir tür olan kıyafetnâmeye göre kişinin şekil özellikleri insan tabiatının bir alametidir. Erzurumlu İbrahim Hakkı, bu türde yazdığı Marifatnâme adlı eserinde insanın fizikî özelliklerinin kişilik ve ahlak yapısına dair bir işaret barındırdığını söyleyerek buruna dair şu tespitlerde bulunur:

Burnu eğer uzunsa sahibinin anlayışı kıttır. Burnu kısa olan çok korkak olur. Burun ucu top olan neşeli olur. Burun ucu ağza yakın olan adamdan sakın. Burun deliği bol olsa o kibir ve hasetle dolmuştur. Burun kanatları hareketli olanda kahr ve inat toplanmıştır.

Burnu geniş olan şehvet düşküner. Burnu eğri olanın fikri himmettir (İbrahim Hakkı, 2017, ss. 74, 78).

Zekeriya Ateşmicazoğlu'nun sahip olduğu uzun burun kıt anlayışlı olduğunun, burnunun çengelimsi bir görüntüyle ağzına yaklaşması ise sakınılacak biri olduğunun göstergesidir.

Zeren Ateşmicazoğlu, evine ve çocuklarına çok düşkün bir anne olduğundan onları dışarıdan gelecek tehlikelere karşı korumaya çalışır. Ancak bu konuda başarılı olamaz. Hem eşi hem de çocukları onu çok üzer. O da -bilinçli bir davranış olmasa da- yaşadıkları karşısında bitkilerin ve hayvanların iyileştirici etkisinden yararlanmaya çalışır.

Aşkın Haskaya Suna, *evcil hayvan sahipleri ile görüşerek yaptığı araştırmalar sonucunda kişilerin evcil hayvanları sevgi nesnesi yerine koyduğunu ve bu sayede mutsuzluk, yalnızlık gibi insanı kötü hissettiren duygularla daha kolay başa çıkabildiklerini* tespit etmiştir (Suna, 2019, ss. 131-153).

Zeren Ateşmicazoğlu, eşinin Sular İdaresi'ndeki işinden rüşvet aldığı gerekçesiyle atılmasından sonra evde çeşit çeşit süs bitkisi yetiştirmeye başlar. Büyük kızı Zeynep'in hastalığından sonra eve içini rengârenk balıklarla, alacalı bulacalı taşlarla ve fosforlu aksesuarlarla doldurduğu bir akvaryum alır. Son olarak torununun tıpkı oğlu gibi düşüp burnunu kırmasından sonra eve bir kanarya alır. Ancak ailenin evhamları yüzünden açılmayan perdelerden içeri güneş ışığı giremediği için süs bitkileri kurur, balıklar ölür, kanaryayı da kediler yer. Zeren Ateşmicazoğlu için bu çabalar da işe yaramaz ve o kaygılı, evhamlı hayatına devam eder.

2.7. 5 Numara: Hacı Hacı ve Oğlu, Gelini, Torunları

Eşinin vefatından sonra oğlu, gelini ve torunlarıyla yaşamaya başlayan Hacı Hacı, gelini çalıştığı için torunlarına bakmaktadır. Torunlarını oyalamak için onlara masal anlatır. "Osman" adını verdikleri çadırın içinde dedelerinin anlattığı masalı dinleyen çocuklar, masalın peşinden hemen uykuya dalarlar. Bu onların günlük rutini olur.

Dedenin torunlarına anlattığı masallar iki grupta toplanabilir. Birinci grupta yer alan masallar mutlaka fedakârlığı, iyi insan olmayı öğütleyen bir ders barındırır. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u fethedebilsin diye canından geçen derviş, nefsanî arzularına ve maddî kazanca rağmen dürüst davranmayı tercih eden balıkçı masalları buna birer örnektir. İkinci grupta yer alan masalların konusu ise zebani, cin, peri, gulyabani gibi soyut varlıklardır. Yeni doğum yapmış kadınlara dadanan Al Karısı, yaşlı kadın kılığına giren Kara Koncolos masalları bu grupta yer alır. Hacı Hacı, bu masallar içinde en çok cinlere ait anlatıları sever.

Masallar ve psikanaliz bilimi arasındaki ilişki bilinç kavramı ile açıklanmaktadır. Bilinç ve bilinçaltı, psikanaliz biliminin temel çıkış noktasıdır. Masallar bir ulusun kolektif bilincinden türeyen bilinçdışı veriler sunduğu için masallardaki şifrelenmiş, örtük anlamların psikanalitik değerdirmeleri yapılabilir (Sarı ve Ercan, 2008, s. 19).

Sigmund Freud'un ve Melanie Klein'in kuramlarından esinlenerek masallar üzerinde psikanaliz yöntemiyle incelemeler yapan Bruno Bettelheim, peri masallarının çocukların zihnine ve hayatına dair faydalarını şu şekilde açıklar:

Çocuk okuduğu veya dinlediği peri masallarından kendine pay çıkarır. Peri masalı, olağanüstü dünyayı rüyaya geçmeden önce dinleyip onu kendi bilinçaltında değerdendirerek mühim dersler çıkarır. Masalın sonunda iyilerin kazanıp kötülerin kaybetmesi çocuğun bilinçaltına gizli bir şekilde ahlaki açıdan olumlu bir gönderme yapmaktadır (Bettelheim, 1999, s. 80).

Çocuğun zihni, masallar vasıtasıyla gerçek yaşamın boyrat akışına hazırlanmaktadır. Masal, yumuşak bir dille çocuğa, gerçek dünyada kötü insanların olduğunu öğretir. Gerçek hayatın idealize edilmiş, şifrelenmiş şekillerinin bir yansıması olan masallar bilinçten ayrı düşünülemez (Sarı ve Ercan, 2008, ss. 27, 30).

Eşi çalışmadığı için evin maddi yükü omuzlarına yüklenen anne, çocuklarını dedeleriyle bırakıp çalışmaya gitmek zorundadır. Dedelerinin çocuklarına anlattıklarından rahatsız olduğu için aklı hep evde kalan anne, iş aralarında çocuklarını arayarak evde olup biteni öğrenmeye çalışır.

Bazı günler anne, içine kurt düştüğü için aldığı cevaplarla yetinmez ve oğluya "Deden masal anlatıyorsa, 'hava sıcak' de ya da 'hava soğuk' de yeter. Ben anlarım" (Şafak, 2020, ss. 218, 263) gibi şifreli konuşmalar yapar.

Çocuğun anne-babasından ayrı bir insan olduğunu söyleyen Nihan Kaya'ya göre çocuk, istediği insandan istediği bilgiyi alabilir. Eğer çocuğa herhangi bir bilgiye ulaşmanın sakıncalı olduğu söylenirse bu bir istismardır. Çocuk, herhangi bir bilgiye ulaştığı ya da ulaşmak istediği için kendini suçlu hissetmemelidir çünkü yasak bilgi yoktur (Kaya, 2020, s. 47).

Çocukların annesi çalışmak zorunda olduğu için dedelerinin çocuklara anlattığı masallara mecburen göz yumar. Dede, masallar vasıtasıyla çocuklara kendi kültürlerini ve tarihlerini anlatmak ister; fakat küçük çocuklar dedelerinin anlattıkları karşısında korkuya kapılır. Çocuklar, dedelerinin anlattığı cinli, perili masalların etkisiyle apartmanı ilaçlamaya gelen Haksızlık Öztürk'ü cin zanneder.

Evin altı buçuk yaşındaki oğlu, cinsel bir merak içindedir. Dedesinin anlattığı masalarda cinsellik çağrışımı yapabilecek kısımlara dikkat kesilir. Dedesinin Boşluk Dede türbesi ile ilgili anlattıklarında sadece hamile kalmaya çalışan gelinlerle ilgilenirken, balıkçı Süleyman'ın saray cariyesine duyduğu platonik aşkın anlatıldığı masalda işin ahlaki boyutundan ziyade cinsellik vaat eden kısımlarına dikkat eder.

Freud, küçük çocukların yaşadığı bu durumu öğrenme dürtüsü ile açıklar. Çocuğun cinsellikle ilgili merak duygusunun temel sebebi çocuğun nereden geldiği sorusudur. Bu soru çocuğun zihninde genel olarak yeni bir kardeşin gelmesiyle beraber başlar (Freud, 2020, ss. 95, 99). Freud'un tanımıyla üreme öncesi döneme ait cinsel örgütlenme eylemi içinde olan altı buçuk yaşındaki çocuk, bu eylemi başparmağını emmek suretiyle gerçekleştirir.

Freud çocuk cinselliği ile emme arasındaki ilişkiyi şu şekilde açıklar:

Cinselliğin çocuktaki ilk gösterisi emme eylemidir. Emme zevki çocuğun bütün dikkatini alır. Sonra onu uyutur ya da onu bir tür orgazma götürür. Bu sırada çocuğun dudakları erojen bölge rolü oynar. İlk başlarda erojen bölgenin doyumunu, açlığın yatışması ile ilgili iken zamanla bağımsızlaşır. Dişlerin çıkmasıyla birlikte cinsel doyumunu yineleme ihtiyacı beslenme ihtiyacından ayrılır. Besin onun için emilecek değil çiğnenecek bir şey olduğunda çocuk, emmek için kendi bedeninin bir bölümünü tercih eder. Böylece kendini, dış dünyadan bağımsız kılar. Ayrıca bu şekilde kendisine ikinci bir erojen bölge yaratır (Freud, 2020, ss. 80-83).

2.8. 6 Numara: Metin Çetin ve Karısı

İşine düşkün bir bilim insanı olan Nadya, hayatında ilk defa gittiği diskotekte Metin Çetin ile tanışır. Yoğun iş temposu yüzünden insanî ilişkileri dolayısıyla da karşı cinsle olan ilişkisini ihmal eden Nadya, evlenip İstanbul'a yerleştikten sonra kocasının gerçek yüzünü görür. Metin Çetin, yalancı, alkolik, işsiz bir adamdır aslında. Ayrıca Nadya'ya da çok kötü davranmakta hem fiziksel hem de psikolojik şiddet uygulamaktadır.

Byung-Chul Han'a göre, eskiden her yerde hazır ve nazır olan şiddet, modernite ile birlikte dönüşüme uğrar. Böylece iletişimın satır aralarına, derinin altına çekilir. Kılcal damarlara, rubun iç mekânlarına sinmeye başlayan şiddet, görünürden görünmez, açıklıktan mahreme, fizikten psişige evrilir (Han, 2020, s. 18). Metin Çetin, Nadya'yı yok sayarak ona psikolojik şiddet uygular. Nadya iki kişilik evde evliliğini tek başına sürdürmek zorunda kalır.

Nadya, eşinden gördüğü psikolojik ve fiziksel şiddeti Freud'un neden bulma mekanizması ile olağanlaştırmaktadır. Kişi, gerçekleştiremediği isteklerin yarattığı düş kırıklığını yumuşatmak amacıyla bu

mekanizmayı kullanır (Geçtan, 2017, s. 80). Eşinin kendisini aldattığını gözleriyle görene kadar eşinin davranışlarını normal karşılayan Nadya için eşinin istediği zaman nazik bir insan olabildiğini görmek aldatılmaktan daha çok incitici olur. Gerçeklerle yüzleştiği anda aslında kim olduğunu hatırlayan Nadya, eşini terk ederek ülkesine geri döner.

2.9. 8 Numara: Mavi Metres

Mavi Metres, çocukluğunu dedesi ve anneanesiyle geçirdiği için dedesini baba figürü yerine koyar. Bir kız çocuğunun babasına duyabileceği hayranlığı o, dedesine karşı hisseder. Dedesinin ölümünden sonra onunla yaşadığı manevi iklimi tekrar bulabilmek için çeşitli tarikatların sohbetlerine katılsa da aradığını bulamaz. Tarikat evlerinde tanıştığı insanların dedesinin gölgesinde kaldığını fark ettiği anda içindeki kötülüğe meyyal ruhu keşfeder. Babası yaşındaki adamların ona gösterdiği ilgiye karşılık vererek bambaşka bir hayat yaşamaya başlar. Kendinden yaşça büyük, evli, çocuklu ve zengin adamların metresi olur.

Mavi Metres'in partner seçimini ile Jung'un animus arketipi arasında bir ilgi bağı vardır. Jung, animus arketipini şu şekilde açıklamaktadır:

İnsanın içedönük yüzü erkeklerde anima, kadınlarda ise animustur. Anima arketipi erkek psişenin kadın yönü, animus arketipi ise kadın psişesinin erkek yönüdür. Kadın ve erkek her iki cins'e ait hormonlar salgılamalarının yanı sıra psikolojik anlamda bazı tutum ve duyguları da birbirlerinden edinmişlerdir. Bu durum karşı cinsi daha iyi anlamalarına yardımcı olmaktadır. Jung'a göre her kadında doğuştan olan erkek imgesi (animus), o kadının bilinçdışında bazı normların oluşmasına neden olur ve kadın bu normlara göre eş/sevgili seçimini yapar. Kız çocukta animusun ilk yansıdığı kişi babasıdır. Bir kadın eğer bir erkeğe ilgi duyarsa, o erkek onun animusuna uyan özellikler taşıyordur (Geçtan, 2017, s. 170).

Babasından ayrı büyüyen Mavi Metres'te animusun yansıdığı ilk kişi dedesi olur. Mavi Metres'in yetişkin bir genç kız olduğunda manevi olarak dedesini hatırlatacak yerlere gitmesi ve sonrasında kendinden yaşça büyük erkeklerle ilişki yaşaması Jung'un animus arketipi ile açıklanabilir bir durumdur.

Mavi Metres, on yedi yaşında iken âşık olduğu gençle nişanlanır; fakat onunla anlaşamayınca ayrılmaya karar verir. Nişanlısı ondan ayrılmamakta çok ısrarcı olur ve Mavi Metres'i suratını doğramakla tehdit eder. Bunun üzerine Mavi Metres saç tokası ile yüzünü kendi elleriyle parçalar. O günün hatırasını bir ömür boyu yüzünde taşıyan Mavi Metres, canı yandığı zamanlarda yine kendine zarar vermeye devam eder. Bacaklarının görünmeyen yerlerine jiletle çizik atar, ölümcül darbeler atmaz vücuduna sadece kasıtlı olarak kendine zarar verir.

Kendine kasıtlı zarar verme davranışı, *vücut dokusunu az ya da orta düzeyde tahrip etmeyi amaçlayan, sosyal olarak kabul edilemez, tekrarlayıcı davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Kişi kendine zarar verirken psikolojik olarak örselenmiş durumda olmasına rağmen davranışı intihar girişimi biçiminde değildir* (KL, 1998, ss. 531-554).

Kendine kasıtlı zarar verme davranışının altında psikodinamik, biyolojik ve psikososyal etkenler yatmaktadır. Mavi Metres'in bu davranışına psikososyal bir etken olarak çocukluk yaşantıları sebep olmuştur. *Aile özellikleriyle ilgili olarak yapılan izlem çalışmalarına göre ailesinden ayrı olan, çocukluğunda bir süre de olsa ailesinden ayrı kalan veya ailesi boşanmış ergenlerin kendine kasıtlı zarar verme riski yüksektir* (Toprak ve ark., 2011, ss. 140-144).

Mavi Metres, *inançlı, imanlı ama bir o kadar da ablaksız, kararsız ne yardan ne serden geçen* (Şafak, 2020, s. 348) iki uç karakter arasında yaşayan bir genç kızdır. Bu yönüyle "mavi" onun masum yönünü temsil ederken, "metres" de onun yenik düştüğü şehvetini temsil eder.

2.10. 9 Numara: Hijyen Tijen ve Su

Anne ve babasının onaylamadığı bir evlilik yapan Tijen hem yaşadığı maddî refahtan hem de ailesinden kalacak mirastan mahrum kalır; ancak bunca fedakârlık yapmasına rağmen eşiyile mutlu olamaz. Tijen'in temizlik takıntısından nasibini alan eşi, Tijen için iğrenç biridir. Baktığı her şeyde pislik zerresi gören Tijen, eşinin gözündeki çapaktan, saçındaki kepekten bile tiksindir.

Her an temizlik yapan Tijen'in layıkıyla temizleyemeyeceğini düşündüğü eşyaları camdan aşağıya atması, yaptıkları temizliği beğenmediği gündelikçi kadınlarla kavga etmesi, eve gelen insanlara galoş giydirmesi gibi mantıklı biçimde açıklanamayacak davranışları günlük hayatını ve sosyal yaşamını olumsuz yönde etkiler.

Tijen, psikolojide obsesif-kompulsif rahatsızlık olarak tanımlanan bir kaygı bozukluğu yaşar. Bu hastalık, *bunaltı yaratacak ve kişinin normal işleyiş yetisini, çalışma düzenini, sosyal ilişkilerini bozacak şiddette seyrederek ve kirlilik, cinsellik, saldırganlık, düzenlilik, din gibi konuların etrafında yoğunlaşır* (Budak, 2017, s. 631). Temizlik takıntısı yüzünden sosyal hayattan uzak kalan Tijen, evden dışarı çıkmaz. Bütün günü evi temizleyerek geçirir. Aslında ona göre her eylem temizlik yapmak için bir fırsattır. Gece yarısı uyanıp tuvaletini yapmak için banyoya girdiğinde banyoyu baştan aşağıya temizlemesi onun temizlik takıntısının boyutunu gözler önüne serer.

Tijen, içeri girdiğinde zaten temiz olan banyoyu gece yarısı, uykulu bir vaziyette iken bile temizlemekten kendini alıkoymaz.

Tijen, temizlik takıntısı yüzünden yalnızlığa mahkûm olur. Temizlik yapmaktan insanların arasına karışacak vakit bulamaz. Bunun yanı sıra evin dışının onun için mikrop kaynağı olması Tijen'i insanlardan uzaklaştırır. Hatta uğruna ailesini ve ailesinden kalacak mirası reddettiği eşinden bile bu sebeple uzaklaşır.

2.11. 10 Numara: Madam Teyze

Çocukluğunda çok fazla kitap okuduğu için burnu kanayan Madam Teyze'ye annesi kitap okumayı yasaklar. Ancak o, çok sevdiği kitaplarından vazgeçmez. Bunun üzerine annesi o okuldayken bütün kitaplarını ve günlüklerini çöpe atar. Madam Teyze bu duruma çok üzülür ve annesini hiçbir zaman affetmez.

Bu olay onun hayatındaki ilk kırılma noktası olur. İkincisine ise erkek kardeşi sebep olur. Madam Teyze, kocasının ölümünden sonra onun fotoğrafları ve eşyaları ile teselli bulur. Ancak erkek kardeşi Madam Teyze'den habersiz eniştesine ait bütün anıları çöpe atar. Davranışına gerekçe olarak ablasının eniştesine ait eşyaları gördükçe daha çok üzülmelerini gösterir. Bu olaydan sonra Bonbon Palas'a taşınan Madam Teyze, evinin kapılarını herkese kapatır, kardeşi dâhil hiç kimseyi misafir olarak kabul etmez. Evde, çöpte bulduğu ama çöpe atılmaması gerektiğine inandığı eşyalarla yaşamaya başlar.

Madam Teyze'nin çöp dolu bir evde yaşaması psikoloji literatüründe *istifleme* davranışı olarak tanımlanmaktadır. *İstifleme, yararsız ya da sınırlı değere sahip görünen çok sayıda eşyayı edinmek ve onları atmakta zorlanma ve bu sebeple işlevsellikte önemli bozulmanın görüldüğü bir durum* olarak tanımlanmaktadır (RO ve TL, 1996, ss. 341-350). *Alta yatan psikopatolojiye yönelik tedavi girişimi olmadan evden birikmiş eşyaların uzaklaştırılması, evin temizlenmesi kişide yoğun anksiyete ve psikolojik yüke sebep olabilir. Hatta kişinin onayı alınmadan yapılacak işlemler ciddi depresyona ve intibara sebep olabilir* (Aydın vd., 2014, ss. 289-295).

Madam Teyze'nin istifleme serüveni Bonbon Palas'a taşınmasıyla başlar. Kiraladığı evin sahibesinin evdeki eşyaları dilerse çöpe atabileceğini söylemesine rağmen o hiçbir şeyi atmaz. Tıpkı bir emanetçi gibi bakar eşyalara. Sonra çöpte gözüne ilişen ve hâlâ işe yarayacağını düşündüğü eşyaları eve getirmeye başlar. Lodoslu günlerde deniz kenarına gidip denizin getirdiklerini de evde biriktirir. Bütün bunların yanı sıra komşularının kapı önüne bıraktığı çöp

poşetlerini evine götürür. Madam Teyze'nin çöp dolu evinden gelen kokular bütün apartmanı rahatsız eder.

Küçük bir kız olduğu için evinde misafir etmekte bir sakınca görmediği karşı komşusunun kızı Su, onun bu sırrını ifşa eder. Madam Teyze, rızası dışında evi boşaltılıp ilaçlandıktan sonra kimseye açmaz evin kapısını; çünkü ölüm uykusuna yatar. Günlerce yemek yemeyen, su içmeyen ve şeker ilaçlarını almayan Madam Teyze, sessizce ölüme gider.

Sonuç

“Elif Şafak'ın Bit Palas Romanının Psikolojik Açıdan İncelenmesi” adlı çalışmanın amacı roman kişilerinin psikolojilerini izlemek ve böylece insan psikolojisine ait unsurları roman metni üzerinden ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla çalışmada edebiyat ve psikolojinin birbiri üzerindeki yansımalarının izleri takip edilmiştir ve Elif Şafak'ın psikolojik unsurları eserinde kullandığı tespit edilmiştir.

İki bölümden oluşan çalışmanın birinci bölümünde eserin tanıtımı yapılmış ve eserin özetine yer verilmiştir. Bu bölümde yapılan incelemelerden hareketle *Bit Palas* romanının üstkurmaca tekniğinden faydalanılarak yazılmış bir eser olduğunu söylemek mümkündür.

Bonbon Palas'ın 1 numaralı dairesinde oturan Meryem, bâtil inançlara göre yaşayan bir karakter olarak *obsesif* özellikler taşımaktadır. Meryem'in oğlu Muhammet ise *akeran zorbaliğ*na maruz kalan bir çocuktur.

Çocukluğunda yaşadığı kötü olaylar sebebiyle 2 numarada oturan Sidar'ın zihni sürekli olarak intihar düşüncesiyle meşguldür. Onun bu düşüncesinin altında ailesini cezalandırma arzusu yatmaktadır.

Kuaför Cemal ile Celal birbirinin yansıması olan iki zıt karakter olarak eserde yer alır. Celal, Karen Horney'in tanımıyla *mesafeli kişiliğe* sahipken; ikizi Cemal, *uyumlu kişilik* özelliklerini taşımaktadır. İki kardeşin zıt kişiliklere sahip olması farklı ortamlarda yetişmeleri ile açıklanmaktadır.

Ateşmicazoğulları ailesinin bütün üyelerinin temel sıkıntısı *kaygı*dır. Bunun yanı sıra evin büyük kızı Zeynep *manik-depresif*, küçük kızı Zeliş ise *psikosomatik* belirtiler göstermektedir.

Metin Çetin, karısı Nadya'ya fiziksel ve psikolojik şiddet uygulamaktadır. Yazar, Nadya karakteri ile eğitilmiş bir kadının psikolojik şiddet kullanılarak nasıl manipüle edildiğini anlatır.

Mavi Metres, *kendine kasıtlı zara verme* davranışı gösteren genç bir kız olarak eserde yer alır. Psikolojik verilere göre onun bu davranışı çocukluk yaşantıları ile ilgilidir. Roman kurgusu da bu verileri destekler niteliktedir.

Temizlik hastası olan Hijyen Tijen, *obsesif-kompulsif* belirtiler göstermekte ve bu hastalıktan ötürü zorluklar yaşamaktadır.

Geçmişte yaşadığı travmatik olaylardan sonra evini bir çöp eve dönüştüren Madam Teyze, psikolojide *istifleme* olarak tanımlanan bir hastalıktan mustarıptır.

Bonbon Palas'ın yedi numaralı dairesinde kalan Ben / Anlatıcı ise böcek fobisi olan biridir. Roman boyunca anlatılanlar da onun zihninin kurgusudur. Hapishanedeyken böyle bir hikâyeye kurgulamasının sebebi yazmanın sağaltıcı etkisinden faydalanmaktır. Roman kurgusuna dahil olan bitler, çöp kokusu, psikolojik rahatsızlıklar aslında Ben / Anlatıcı'nın rahatsız olduğu şeylerdir. Yaşadığı sıkıntılı durumdan kurtulmak için böyle bir hikâyeye kurgulayan Ben /Anlatıcı, korkularının üstüne gider.

Roman karakterlerinin eserden hareketle tespit edilen ruhsal hastalıklar psikoloji biliminin verilerinden yararlanılarak açıklanmaya çalışılmıştır. Roman karakterlerinin sergilediği davranışların psikolojik verilerle uyum içinde olması Elif Şafak'ın psikolojiye ait unsurları romanında bir fon olarak kullandığını göstermektedir.

Eserde yer alan erkekler/babalar geri planda durur, kadınlar/anneler ise baskın karaktere sahiptir. Anlatıcının babası alkolik olduğu için evi ve çocukları idare eden kişi annesidir. Kendisi de yetişkin bir insan olduğunda hayatını kadınların yönlendirmesine göre yaşar.

Meryem'in kocası Musa, karısına söz geçiremeyeceğini bildiği için evde hiçbir şey karışmaz. Eve alınan eşyalardan çocuklarının ihtiyacına kadar her şeyle Meryem ilgilenir.

Sidar'ın çocukluk anılarında babası annesi kadar yer almaz. İkiz kardeşlerden Celal ve Cemal'in de anılarında sadece anneleri vardır.

Ateşmicazoğulları ailesinin babası Ziya, evde olan bitenle ilgilenmez. Kızlarının hastalığıyla ilgilenen kişi anne Zeren iken oğlunun kötü yollara sapmaması için mücadele eden yine anne Zeren olur.

Hacı Hacı'nın oğlu çalışmadığı için evin geçimini gelini üstlenir. Evde babaya dair hiçbir şeyden bahsedilmez.

Mavi Metres de babasından ayrı bir çocukluk geçirir. Eserde Mavi Metres'in babasına dair bilgi verilmez.

Hijyen Tijen'in kocası da evde gölge bir karakter olarak yaşar. Madam Teyze'nin annesi baskın bir karakter olarak tasvir edilirken babasına dair bir bilgi paylaşılmaz.

Annelerin/kadınların baskın bir karakter olarak yer aldığı eserde erkeklerin/babaların gölge bir karakter olarak yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra baba figürünün yerini dedenin aldığı görülmektedir. Hacı Hacı ve Mavi Metres'in dedesi bu duruma örnek teşkil eder.

Sonuç olarak *Bit Palas* romanında yazarın psikolojik unsurları kullandığı tespit edilmiştir. Bu yönüyle, incelediğimiz edebî eser, psikoloji biliminin verilerinden faydalanmıştır. Yazar, roman kişilerinin çocukluk yaşantılarına da eserde yer vererek onların psikolojik travmalarının sebeplerinin görülmesine imkân verir. Diğer yandan, edebî bir eserde yer alan kişilerin sanki gerçek insanlarmış gibi psikolojik açıdan incelenmesi de edebiyatın psikolojik verilerden faydalandığını gösterir.

Kaynakça

- Adler, A. (2020). *Yaşama sanat* (K. Şipal, Çev.). Say Yayınları.
- Adler, A. (2023). *Yaşamın anlamı ve amacı* (İ. Korkmaz, Çev.). Maya Kitap.
- Aydın, E., Konkan, R., Alataş, G., Tabo, A., Yiğit, S., Güçlü Gönüllü O., Aydın, E. (2014). *Çöpevler ve DSM-5 yeni tanı kategorisi biriktirme bozukluğu: Sınırlı alan çalışması. Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 15, 289-295.
- Budak, S. (2017). *Psikoloji sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Carrel, A. (2020). *İnsan denen meçbul* (Z. Atsız, Çev.). The Kitap.
- Çıkla, S. (2016). *Edebiyat ve hastalık*. Kapı Yayınları.
- Emre, İ. (2006). *Edebiyat ve psikoloji*. Anı Yayıncılık.
- Erzurumlu İbrahim Hakkı (2017). *Marifetnâme*. Âlem Yayıncılık.
- Ever, M. (2017). Elif Şafak'ın bit palas romanıyla Georges Perec'in yaşam kullanma kılavuzu romanının karşılaştırmalı incelemesi. *İdil Dergisi*, 6(34), 1701-1714. <https://doi.org/10.7816/idil-06-34-02>
- Freud, S. (2020). *Totem ve tabu* (Z. Aksu Yılmaz, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Freud, S. (2020). *Haz ilkesinin ötesinde ben ve id* (A. Babaoğlu, Çev.). Metis Yayınları.
- Freud, S. (2011). *Uygurhğin huzursuzluğu* (H. Barışcan, Çev.) Metis Yayınları.
- Freud, S. (2020). *Cinsellik üzerine* (A. A. Öneş, Çev.). Say Yayınları.

- Frost R. O, Hartl T. L. (1996). A cognitive-behavioral model of compulsive hoarding. *Behav Res Ther*. 34(4), 341-350. [https://doi.org/10.1016/0005-7967\(95\)00071-2](https://doi.org/10.1016/0005-7967(95)00071-2)
- Geçtan, E. (2017). *Psikanaliz ve sonrası*. Metis Yayınları.
- Han, B. C. (2020). *Şiddetin topolojisi* (D. Zaptçıoğlu, Çev.). Metis Yayınları.
- Haskaya, S. A. (2019). Türkiye'de yaşayan evcil hayvan sahiplerinin bütüncül psikoterapi perspektifinden analizi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 2(3), 131-153.
- Horney, K. (2020). *İçsel çatışmalarımız* (Z.P Koçak, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Huyugüzel, Ö. F. (2018). *Eleştiri terimleri sözlüğü*. Dergâh Yayınları.
- Karaca, Ş. (2019). *Kötücül kadın*. Akçağ Yayınları.
- Kaya, N. (2020). *Yazma cesareti*. İthaki Yayınları.
- Kaya, N. (2020). *Bütün çocuklar iyidir*. İthaki Yayınları.
- Reik, T. (2009). *Aşk ve şehvet üzerine* (A. Kılıçlıoğlu, Çev.). Say Yayınları.
- Sarı, A., Ercan, C. A. (2008). *Masalların psikanalizi*. Salkımsöğüt Yayınları.
- Suyemoto, K. L. (1998). The functions of self-mutilation. *Clin Psychol Rev*, 18(5), 531-554. [https://doi.org/10.1016/S0272-7358\(97\)00105-0](https://doi.org/10.1016/S0272-7358(97)00105-0)
- Şafak, E. (2020). *Bit Palas*. Doğan Kitap.
- Şen, C. (2020). *Edebiyat incelemelerinde psikanaliz kullanımı*. Divan Kitap.
- Topçu, A. E. & Dönmez, A. (2015). Bir grup süreci olarak akran zorbalığı: Katılımcı rollerinin cinsiyet ve sosyal statü açısından incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 1-13.
- Toprak, S., Çetin, İ., Güven, T., Can, G., Demircan, Ç. (2011). Self-harm, suicidal ideation and suicide attempts among college students. *Psychiatry Res*, 187(1-2), 140-144. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2010.09.009>
- Yeloğlu, Ç. H. & Hocaoğlu, Ç. (2017). Önemli bir ruh sağlığı sorunu: Bipolar bozukluk. *Mustafa Kemal Üniversitesi Tıp Dergisi*, 8(30), 41-54. <https://doi.org/10.17944/mkutfd.323344>